

Vragen aan de Fontein

SABBAT of ZONDAG

Vraag: Momenteel lijkt het onderwerp 'Sabbat of Zondag' een hot item. Wat is Uw mening?

Antwoord:

Als dr. R.J. v.d. Veen in zijn commentaar op Zondag 38 van de Heidelbergse Catechismus opmerkt: 'Wie moeite wil, moet in orthodox milieu over het vierde gebod schrijven en het niet bij stichtelijkheden laten', slaat hij m.i. de spijker op de kop. Niet enkel kan het verschil in opvatting betreffende het houden van de sabbat of de zondag een twistpunt vormen, maar in hoeveel gezinnen zijn ook niet eindeloze discussies gevoerd over 'zondagsheiliging', discussies die vaak eindigden in ruzie en frustraties. Dr. Selms schrijft ergens: 'Men kan gerust rekenen, dat gemiddeld per zondag alleen al in Nederland in 10.000 gezinnen heftig ruzie is over het al dan niet geoorloofde van bepaalde zaken. Dat maakt een half miljoen ruzies per jaar'.

Inleiding

Mag je nu op zondag eigenlijk wel fietsen, skateboarden, huiswerk maken, naar het strand, een ijsje kopen, je tent opzetten? Als je als tiener in de vakantie toch ergens stiekem een ijsje kocht, keek je schichtig over je schouder, angstig dat iemand getuige zou van deze overtreding en het je ouders zou vertellen. Waarom mochten mijn Roomse vriendjes op zondag zoveel meer dan ik? Toen ik jaren geleden deel uitmaakte van een beroepingscommissie en de gemeente een predikant wilde beluisteren zo'n 300 km van onze woonplaats vandaan, werd er tijdens de kerkeraadsvergadering een uur besteed aan de beantwoording van de vraag, of de leden van de beroepingscommissie al dan niet onderweg een kopje koffie mochten kopen, al dan niet een hapje mochten eten. De uitslag van die discussie laat zich raden. 'Gedenk de sabbat, dat gij die heiligt!' was zondags de opgeheven vinger, maar dat 'heilig' werd dikwijls als een keurslijf ervaren. We zullen in vier artikelen proberen een antwoord te geven op de volgende vragen:

1. *Wat is de oorsprong van de sabbat?*
2. *Hoe ging de Here Jezus met de sabbat om?*
3. *Is de zondag in plaats van de sabbat gekomen?*

Om een verantwoord en Schriftuurlijk antwoord op deze vragen te kunnen geven, heb ik me voorgenomen aan dit onderwerp vier artikelen te wijden:

1. *Schepping en Sabbat*
2. *Sinai en Sabbat*
3. *Here Jezus en Sabbat*
4. *Zondag of Sabbat*

SCHEPPING en SABBAT

(Ge 2:1-3)

Hoofdstukindeling

Het zal de belangstellende Bijbellezer opgevallen zijn, dat de hoofdstukindeling hier en daar wat grillig en onlogisch is. Deze indeling in hoofdstukken hebben we te danken aan de aartsbisschop Stephan Langton uit Canterbury. Deze aartsbisschop werd omstreeks 1150 geboren in een grote, ommuurde boerderij en aangezien hij een vermogende vader had, werd Stephan in staat gesteld theologie te studeren in Parijs.

Later benoemde Paus Innocent 111 hem tot aartsbisschop. De grilligheid van sommige hoofdstukindelingen blijkt meteen al in de eerste hoofdstukken van het Bijbelboek Genesis. Het is onbegrijpelijk, dat na de beschrijving van zes scheppingsdagen de zevende dag daarvan losgekoppeld wordt en zodoende vers 1 van het tweede hoofdstuk vormt.

Voltooid

Is er in Ge 1:2 nog sprake van het feit, dat de aarde vormloos, leeg en duister is, in Ge 2:1 lezen we dat het scheppingswerk voltooid is, waarbij 'voltooid' wil zeggen, dat er een eind gekomen is aan het proces van scheppen, aan het proces van maken.

Toen Mozes veel later het gordijn voor de ingang van de voorhof van de tabernakel had gehangen en hij a.h.w. klaar was met datgene wat de Here God hem had opgedragen, staat er in Ex 40:33: *'Zo voleindigde (= 'voltooid') Mozes het werk.'* Alles wat de Here God heeft willen scheppen was geschapen.

Wie de inhoud van het eerst hoofdstuk Genesis kent, zal het opvallen, dat niet de mens centraal staat aan het eind van de schepping, maar de sabbat waarop God rust van al Zijn werk.

Tevens is het opvallend, dat, zoals de scheppingsdagen allemaal eindigen met *'toen was het avond geweest, en het was morgen geweest..'* de laatste dag van de scheppingsweek niet afgebakend is. M.i. geeft dat aan, dat de 'scheppingsabbat' een oneindig perspectief heeft. *'Toen*

God op de zevende dag het werk voltooid had, dat Hij gemaakt had, rustte Hij op de zevende dag... (Ge 2:2).

Als ik een schuur zou bouwen naast die van een gediplomeerd vakman, zou zelfs een kind kunnen aanwijzen welke ik in elkaar geflanst heb en welke schuur door een professional is gebouwd.

Nu kent het Hebreeuws twee woorden voor ‘werk’, het ene woord zou perfect mijn eindproduct omschrijven en het andere woord dat van de vakman. U zult begrijpen, dat als in deze tekst wordt gesproken van het ‘werk’ van God dat voltooid is, het woord wordt gebruikt dat past bij een vakman. Nadat de Here God Zijn scheppingswerk beëindigd had op de zevende dag (en niet op de zesde, zoals de sommige vertalingen ons willen doen geloven), *‘rustte Hij van al het werk’*.

Rusten

Dat ‘rusten’ van de Here God dient niet opgevat te worden als ‘uitrusten’, maar heeft de betekenis van ‘niet meer scheppen’. Het Hebreeuwse woord voor ‘rusten’ is ‘שבת – shabath’ of ‘sjawat’, dat de betekenis heeft van ‘stoppen’ (b.v. Ge 8:22; Joz 5:12), ‘ophouden van werken, rusten’ (b.v. Ex 5:5; 16:30; 23:12; 31:17).

Het werkwoord ‘shabath’ of ‘sjawat’ betekent ten diepste ‘niet werken’ en heeft niet enkel betrekking op mens en dier, maar wordt op betrokken op het land. Zo staat er b.v. in Lev 25:2: *‘Wanneer gij in het land komt, dat Ik u geef, dan zal het land rusten (‘shabath’), een sabbat (‘shabath’) voor de HERE’*. Het werkwoord heeft ook de betekenis van ‘sabbat vieren’ (Lev. 23:32).

Dat de Here God rustte van al Zijn werk, wil pertinent niet zeggen, dat de Here God werkeloos op de aarde neerziet, zich van de wereld terugtrekt. Integendeel! We geloven op grond van Zijn Woord, dat Hij de wereld onderhoudt en bestuurt en zegt de Here Jezus in Joh 5:17 niet: *‘Mijn Vader werkt tot nu toe en ik werk ook’*.

Na de zes scheppingsdagen vierde de Here God a.h.w. de sabbat en voor zover we weten, is dit de enige keer, dat de Bijbel vermeldt, dat de Here God sabbat viert of, zoals een vertaling het weergeeft: ‘God sabbatte op de zevende dag’.

De oorsprong van de sabbat

De vraag is, of de sabbat dateert vanaf de schepping.

Hoewel wij in deze artikelenserie niet diepgaand zullen ingaan op de vraag wanneer de eerste twee hoofdstukken van Genesis zijn geschreven, dient te worden opgemerkt, dat een groot aantal Bijbelkritische theologen die Genesis 1 en 2 beschouwen als een loflied en niet als een historisch verslag, ervan uitgaan, dat de eerste twee hoofdstukken pas ten tijde van de Babylonische ballingschap op schrift zijn gezet.

Het vieren van de sabbat zou dan ook door de Israëlieten o.m. overgenomen zijn van de Babyloniers. Deze vierden immers de 15^e van iedere maand een dag gewijd aan een aantal goden waaronder de maangod Sin-Nannaru. Die dag werd ‘sabbattu’ of ‘sapattu’ genoemd, of ook wel ‘de dag van het tot rust brengen van het hart’, waarmee dan wordt bedoeld, dat het hart

van de goden tot rust moet worden gebracht. Deze dag was overigens in tegenstelling tot de sabbat zoals wij die kennen, geen rustdag. Bovendien vierden de Babyloniërs deze gewijde dag, de ‘sabbattu’, maar één dag per maand en dan precies op de 15e, terwijl de ons bekende sabbat iedere week op dezelfde dag als rustdag wordt gevierd.

Andere Bijbelgeleerden zoeken de oorsprong van de sabbat in Mesopotamië. Daar werden de 7e, 14e, 21e en de 28e dag van de maand in ere gehouden. Op die dagen mochten de mensen geen werk verrichten, zelfs geen brood bakken, vlees bakken, zich verkleden, een uitstapje maken, een arts bezoeken enz. De reden was angst. Als je op deze dagen, de ‘ongeluksdagen’ zoals ze werden genoemd, wel werkte, kon je slachtoffer worden van allerlei onheil. Het moge duidelijk zijn, dat het karakter van de sabbatsviering zoals de Israëlieten die kennen een totaal ander karakter draagt. Alle andere pogingen om de sabbat te verklaren vanuit al dan religieuze feestdagen van andere volkeren, zoals b.v. de Egyptenaren, Kenieten en de Kanaänieten, hebben schipbreuk geleden (zie b.v. Neh 13:16).

De zevende dag is heilig

In Ge 2:3 lezen we, dat de Here God de zevende dag zegende en heiligde. Dit is in het scheppingsverhaal de derde keer, dat gesproken wordt over ‘zegen’ (Ge 1:22,28). Was de eerste twee keer de mens het voorwerp van zegen, nu wordt de zevende dag gezegend en er zal daarmee bedoeld zijn, dat deze dag de mens tot zegen zou zijn. Deze zevende dag wordt bovendien ‘geheiligd’, d.w.z. ‘apart gezet’ van de zes scheppingsdagen.

De Here God had al scheiding gebracht tussen licht en duisternis, dag en nacht en voegde daaraan nu de scheiding tussen werkdag en rustdag toe. Opvallend is, dat hetgeen als eerste in de Bijbel heilig wordt genoemd, niet een altaar, een berg, een kledingstuk of i.d. is, maar een dag.

Ik ben van gedachte, dat het sabbatsgebod stoelt op de schepping, de basis is voor de sabbat (Ex 20:11), maar het lijkt me niet waarschijnlijk, dat de sabbat reeds vanaf de schepping een universele instelling is, bedoeld voor de gehele mensheid.

Nergens lees ik in Genesis, dat de viering van de sabbat de mens als een gebod is gegeven. Trouwens nergens komt in het Bijbelboek Genesis het woord ‘sabbat’ voor. Wel lees ik in dit Bijbelboek details over het geestelijk leven van de aartsvaders. We lezen over offers die werden gebracht, over tienden, besnijdenis enz., maar nergens wordt een woord gerept over het houden van de sabbat.

In de geboden aan Noach gegeven (Ge 9:4-7) wordt ook niet gesproken over het houden van de sabbat. Op geen enkele plaats in de Bijbel lezen we, dat in de periode tussen Adam en Mozes het vieren van de sabbat in acht werd genomen.

Uiteraard ben ik me bewust van het feit, dat veel geboden die de Here God op de Sinaï aan het volk gaf al veel eerder en op veel plaatsen in de Bijbel genoemd worden (zie: Ge 7:2; 8:20; 9:30,20-27; 14:20; 28:22; 25:33 enz.), maar nergens is er een indicatie dat een eventueel gebod van het houden van de sabbat werd nageleefd. Pas in Ex 16:23,29-30 lezen we in het kader van het verzamelen van het manna van het naleven van de sabbat. Op dat Bijbelgedeelte kom ik in het volgende artikel op terug.

Pas in Ex 20:1,2,8-10 kan men lezen, dat de betekenis van de sabbat connectie heeft met het scheppingswerk van de Here God. Zowel de meeste Joodse rabbijnen als kerkvaders (o.a. Eusebius) gaan er vanuit, dat de sabbat is ingesteld bij de wetgeving op de Sinaï en de geschiedenis uit Ex 16 een voorbereiding is op de instelling en de viering daarvan.

Voorlopige conclusie

Mijn voorlopige conclusie is, dat de instelling van de sabbat een instelling is, die via de Here God aan Mozes dient te worden toegeschreven en uitsluitend voor het volk Israël is bedoeld (Ex 13:31; Neh 9:13-14). In een volgend artikel vervolgen we onze zoektocht naar het antwoord op de gestelde vraag.

(wordt vervolgd)

Kees van der Bijl

kvdbijl@gmail.com